

Kritik mot Förvaltningsrätten i Stockholm för handläggningen av en begäran om att få ta del av omhändertaget material i ett mål om undantagande av handlingar från revision

Beslutet i korthet: I ett mål om undantagande av handlingar i enlighet med lagen om särskilda tvångsåtgärder i beskattningsförfarandet begärde Skatteverkets motpart – ett aktiebolag – att få ta del av handlingarna, i första hand genom att de kopierades alternativt att bolaget skulle få gå igenom handlingarna på plats. Förvaltningsrätten gav bolaget tillfälle att gå igenom handlingarna i förvaltningsrättens lokaler vid ett möte där även Skattemyndigheten var närvarande. I beslutet diskuteras:

- bolagets rätt att få del av handlingarna,
- den rättsliga karaktären av mötet, och
- hur förvaltningsrätten skötte mötet.

Anmälan m.m.

Anmälan rör förhållanden på Länsrätten i Stockholms län. Den 15 februari 2010 lades Länsrätten i Stockholms län och Länsrätten i Gotlands län samman till en gemensam domstol – Förvaltningsrätten i Stockholm. I det följande används därför genomgående (förutom i direkta citat) benämningen förvaltningsrätten.

SiSAB (fortsättningsvis kallat bolaget) framförde i en anmälan klagomål mot förvaltningsrättens handläggning av mål 11608-10. Bolaget uppgav i sin anmälan bl.a. följande. Förvaltningsrätten hade, med anledning av en ansökan från Skatteverket, beslutat att handlingar fick omhändertas för granskning i en skatterevision i bolagets verksamhetslokal. Beslutet hade verkställts av Kronofogdemyndigheten. Bolaget begärde att vissa av de omhändertagna handlingarna skulle undantas från granskning och handlingarna överlämnades därför till förvaltningsrätten för prövning av den frågan. Bolaget begärde sedan i förvaltningsrätten att få en förteckning över de omhändertagna handlingarna och att få del av dem. Det överenskomms med förvaltningsrätten att bolaget skulle infinna sig i domstolens lokaler för att klargöra vilka handlingar som enligt bolaget borde undantas från granskning. Vid detta tillfälle inställde sig även personal från Skatteverket, bolagets motpart. När bolaget infann sig på förvaltningsrätten i den anvisade lokalen den aktuella dagen hade Skatteverket sex tjänstemän närvarande,

på plats sedan någon timme tillbaka. Skatteverkets personal hade innehållet på hårddiskarna lagrat på sina datorer.

Enligt bolaget har domstolen åsidosatt rättssäkerheten och föremålet för prövningen då man innan prövningen var avslutad valt att låta Skatteverket få tillgång till handlingar och data. På det sätt som domstolen har agerat måste ifrågasättas om det överhuvudtaget är fråga om en prövning enligt lagens bestämmelser och om domstolen är självständig från Skatteverket. På det sätt som handläggningen har tillgått har domstolen och Skatteverket satt lagstiftningen ur spel och rättsprocessen är djupt rättsosäker och otillbörlig.

Utredning

Handlingar i förvaltningsrättens mål hämtades in. Sammanfattningsvis framkom följande.

Skatteverket beslutade den 30 mars 2009 om revision hos bolaget. Den 15 april 2009 beslutade förvaltningsrätten att de handlingar som omfattades av revisionen fick eftersökas och omhändertras hos bolaget med stöd av lagen (1994:466) om särskilda tvångsåtgärder i beskattningsförfarandet. Påföljande dag ägde en förrättning rum i bolagets lokaler. Vid denna omhändertogs ett antal pärmar med handlingar samt andra dokument och mappar. Vidare speglades tre hårddiskar. Ett USB-minne och en CD-skiva kopierades. Bolaget begärde att handlingar skulle undantas från granskning med stöd av 16 § lagen om särskilda tvångsåtgärder i beskattningsförfarandet. I enlighet med 17 § samma lag överlämnades därför vissa av pärmarna samt det speglade och kopierade materialet till förvaltningsrätten.

Förvaltningsrätten förelade bolaget att ge in en skriftlig begäran om undantagande samt grunderna för sin begäran. Efter viss skriftväxling uppgav bolaget i en skrift som kom in till domstolen den 23 september 2009 att samtliga handlingar som ännu inte återlämnats skulle undantas och återlämnas. Skatteverket bestred bifall till bolagets begäran. I samband därmed översände Skatteverket ytterligare omhändertagna handlingar till förvaltningsrätten, handlingar som Skatteverket inte tidigare uppfattat att de omfattades av bolagets begäran. Sammanlagt fanns det härefter hos förvaltningsrätten 16 pärmar med handlingar i pappersform och två hårddiskar med handlingar i digital form.

Den 27 oktober 2009 begärde bolaget i första hand att handlingarna skulle kopieras och översändas till bolagets ombud alternativt att bolaget bereddes tillfälle att få gå igenom handlingarna för att därefter kunna avge ett samlat slutligt yttrande. Dagen därpå utfärdade förvaltningsrätten ett föreläggande till bolaget angående precisering av vilka handlingar som avsågs. I föreläggandet skrev förvaltningsrätten under rubriken Handlingar i pärmar ”Med hänsyn till det stora antal handlingar som omhändertagits anser länsrätten att kopiering av handlingarna kommer att medföra ett alltför omständligt handhavande. Länsrätten avser i stället att bereda bolaget tillfälle att gå igenom handlingarna på plats i länsrättens lokaler och i samband därmed precisera sitt yrkande i denna del samt utveckla grunden för

begäran om undantagande för varje handling eller i förekommande fall del av handling.” Under rubriken Handlingar på hårddiskar förelades bolaget att precisera sin begäran i denna del och utveckla grunden för begäran. I föreläggandet angavs slutligen ”Bolaget bör snarast kontakta länsrätten för bestämmande av tid för genomgång av handlingarna i pärnarna. För det fall bolaget behöver ha tillgång till hårddiskarna står det bolaget fritt att kontakta länsrätten som kommer att bereda plats m.m. för den hanteringen. Skatteverket kommer att ges rätt att närvara vid bolagets handhavande av handlingarna i fråga. Det står bolaget fritt att närmare diskutera formerna för den praktiska hanteringen med Skatteverket. Länsrätten ska hållas underrättad om eventuella sådana diskussioner”.

Sedermera kom förvaltningsrätten överens med bolaget om att bolaget skulle infinna sig hos förvaltningsrätten den 4 februari 2010 kl 10.00 för att gå igenom handlingarna. I ett e-postmeddelande underrättades bolaget om att Skatteverket också skulle närvara. När bolaget frågade varför svarade förvaltningsrätten att skälen var dels att Skatteverket var bolagets motpart i målet och dels att förvaltningsrätten behövde teknisk hjälp av personal från Skatteverket.

Bolaget inställde sig hos förvaltningsrätten den 4 februari 2010 genom sitt ombud advokaten AA och sin ställföreträdare BB. Förvaltningsrätten representerades av rådmannen CC, en föredragande och en notarie. Härutöver var Skatteverket representerat av en processförare, en granskningsledare, en revisor och två IT-forensiker. Efter begäran av BB avlägsnade sig processföraren, granskningsledaren och revisorn. Därefter påbörjades en genomgång av materialet. Sammanträdet avbröts eftersom BB önskade det. BB invände att förfarandet stred mot lag eftersom de båda IT-forensikerna deltog. BB och AA lämnade sedan domstolens lokaler.

Ärendet remitterades till Förvaltningsrätten i Stockholm som anmodades att inkomma med utredning och yttrande över vad som framfördes i anmälan.

Förvaltningsrätten (lagmannen DD) kom in med ett remissvar till vilket fogats yttranden från rådmannen CC och dåvarande chefsrådmannen EE. I sitt svar anförde DD att hon instämde i EE:s slutsatser att domstolens personal varit mycket tillmötesgående mot företrädaren och ombudet för bolaget och i att det inte finns några anmärkningar att rikta mot personalens handläggning av målet.

CC uppgav följande.

I dom den 15 april 2009 beslutade dåvarande Länsrätten i Stockholms län med stöd av 7 och 8 §§ lagen (1994:466) om särskilda tvångsåtgärder i beskattningsförfarandet (TVL) att de handlingar som omfattades av revision av Skandinavikonsult AB (bolaget) fick eftersökas och omhändertas på i domen angivna platser. Enligt av Kronofogdemyndigheten upprättat förrättningsbevis daterat 2009-04-16 infann sig bolagets styrelseledamot BB kl. 9.25. Han informerades då om länsrättens dom varvid han uppgav att informationen som fanns på datorerna innehöll advokatsekretess. Enligt förrättningsbeviset speglades då den elektroniska informationen och den speglade hårddisken överlämnades till länsrätten tillsammans med diverse pärmar (framgent anges förvaltningsrätten oberoende av om det är före

eller efter den 15 februari 2010, förutom vid rena citat). Kopia av förrättningsbeviset har enligt vad som anges överlämnats till BB som anmodats att underrätta gäldenären.

Den 27 april 2009 förelade förvaltningsrätten bolaget att inom två veckor från det att bolaget fått del av föreläggandet inkomma med skriftlig begäran om undantagande och grunderna härför. Det angavs att bristande fullgörelse skulle resultera i att förvaltningsrätten överlämnade handlingarna till Skatteverket (SKV). Sedan föreläggandet kommit i retur anlätades stämmingsman och den 31 augusti 2009 överlämnades föreläggandet till bolagets behörige företrädare BB.

Den 10 september kontaktar AA förvaltningsrätten, anmäler sig som ombud och beviljas anstånd till den 21 september. Samma dag omfördelas målet från rotel 111 till enhet 1 i anledning av en omorganisation som genomfördes vid förvaltningsrätten vid denna tidpunkt. Dagen efter inkommer en fullmakt som undertecknats av BB den 4 september. Den 21 september börjar jag på enhet 1 och blir då beredningsansvarig domare för målet.

När AA inkommer med yttrande den 21 september 2009 yrkar han att samtliga de handlingar som ännu ej återlämnats ska återlämnas. Som skäl anförs att bolaget på sätt som framgår av bolagsordningen bedriver konsultverksamhet och att de aktuella handlingarna avser klienter samt även företag vari BB:s funktion enbart är att vara vald styrelseledamot.

- - -

Ombudets skrivelse skickades den 24 september till SKV för yttrande. Den 30 september lämnade SKV in sammanlagt 13 pärmar med handlingar varvid i medföljande handling anfördes följande. "Handlingarna har omhändertagits vid en förrättning enligt tvångsåtgärdslagen och den granskade har begärt att handlingarna ska undantas." I yttrande den 5 oktober har SKV bl.a. anförd följande. "Enligt praxis får anses gälla att alla handlingar, elektroniska eller i pappersform, som finns i en lokal med anknytning till verksamheten tillhör verksamheten (se bl.a. Kammarrättens i Stockholm dom den 26 september 2007, mål nr 3616-07)." Vidare anförs att SKV tolkar bolagets yttrande som att samtliga handlingar som omhändertagits begärs undantagna och att SKV därför så snart verket fått del av begäran överlämnat ifrågavarande handlingar till förvaltningsrätten. Avslutningsvis anförde SKV följande. "Bevisbördan för att förutsättningar för undantagande är uppfyllda ligger på den reviderade. Bolaget har uppgett att fråga skulle vara om handlingar som dels är hänförliga till bolagets klienter inom den av bolaget bedrivna konsultverksamheten dels avse företag vari BB ska ha varit styrelseledamot. Skatteverket anser att bolaget inte visat att begäran om undantagande i nu aktuellt fall rör handlingar som inte får tas i beslag enligt 27 kap. 2 § rättegångsbalken eller att fråga är om handlingar med betydande skyddsintresse. Med hänsyn härtill och då det inte heller framkommit någon annan grund för undantagande ska begäran inte tillstyrkas."

Sedan förvaltningsrätten den 7 oktober skickat underrättelse till ombudet med tillfälle till yttrande senast den 16 oktober kom ombudet in med en begäran om förlängd svarstid till den 26 oktober vilket beviljades den 13 oktober.

Den 27 oktober, ett drygt halvår efter genomförd förrättning, inkom ombudet med yttrande. I detta yttrande yrkar ombudet att bolaget ska beredas möjlighet att få gå igenom de omhändertagna handlingarna med hänvisning till att det vid verkställigheten av beslutet inte gavs tid till detta då myndigheten "under tämligen bryska former och stor brådska omhändertog i princip allt som de tyckte var relevant." I första hand begärdes att handlingarna skulle kopieras och översändas alternativt att bolaget beredd tillfälle att få gå igenom de undantagna handlingarna för att därefter kunna avge ett samlat slutligt yttrande. Det framförs att en del av materialet tillhör andra rättssubjekt och att verkställighet har skett i lokal och hos företag som ej omfattas av beslutet och att beslutet i första hand ska undanröjas och alternativt i andra hand att handlingarna undantas och återlämnas.

Mot bakgrund av omfånget av omhändertaget material, sammanlagt 16 välfyllda pärmar och två hårddiskar av för mig okänd storlek, bedömde jag att kopiering av handlingarna inte var försvarbart. Jag samrådde då med rådmannen FF som berättade att förvaltningsrätten vid handläggningen av tidigare mål med samma yrkande hade anordnat ett möte varvid såväl SKV som dess motpart varit närvarande. SKV:s närvaro motiverades med att förvaltningsrätten inte hade teknisk möjlighet att plocka fram på speglad hårddisk befintliga uppgifter i läsbar form. Såvitt jag förstod hade detta förfarande inte ifrågasatts av de inblandade parterna. För mig var det självklart att SKV vid ett sådant möte inte skulle ha möjlighet att på något sätt tillgodogöra sig innehållet i de handlingar vilka begärdes undantagna. Jag fick av FF en kopia av det föreläggande som förvaltningsrätten vid tidigare tillfälle använt sig av och använde detta som förlaga till det föreläggande som jag skrev under den 28 oktober 2009.

I detta föreläggande anges att förvaltningsrätten avser att bereda bolaget möjlighet att gå igenom handlingarna i pärmarna i förvaltningsrättens lokaler. Vad avser handlingar på hårddiskar föreläggs bolaget att precisera, i förekommande fall med angivande av vilket eller vilka avsnitt som avses, samt att utveckla grunderna för begäran om undantagande för varje enskilt dokument. Det anges vidare att berörda dokument i pappersform ska bifogas till svaret. Vid denna tidpunkt hade jag blivit medveten om att speglingen endast innebar en kopiering av den hårddisk som bolaget ända sedan förrättningen den 16 april 2009 haft kvar i sin besittning och hade således haft tillgång till allt elektroniskt material utom möjligen sådant som bolaget raderat och som skulle vara möjligt att återskapa. Vidare anges följande i föreläggandet under rubriken Övrigt. ”Bolaget bör snarast kontakta länsrätten för bestämmande av tid för genomgång av handlingarna i pärmarna. För det fall bolaget behöver ha tillgång till hårddiskarna står det bolaget fritt att kontakta länsrätten som kommer att bereda plats m.m. för den hanteringen. Skatteverket kommer att ges rätt att närvara vid bolagets handhavande av handlingarna i fråga. Det står bolaget fritt att närmare diskutera formerna för den praktiska hanteringen med Skatteverket. Länsrätten ska hållas underrättad om eventuella sådana diskussioner”.

Föreläggandet, som skickats rekommenderat och med mottagningsbevis, hämtas ut av ombudet den 17 november 2009. Föredraganden GG har sedan varit i kontakt med ombudet och försökt hitta en tid för att genomföra mötet vilket visade sig inte vara möjligt förrän den 25 januari 2010. I handling daterad den 18 januari från ombudet bekräftar denne att sammanträde kan ske den 25 januari. I övrigt anges följande i handlingen. ”Jag förutsätter att det finns en förteckning avseende eventuellt nytt material, som framtagits och att jag får del av sådan förteckning före sammanträdet för att kunna överblicka detsamma och konsekvenserna därav.” Eftersom det inte fanns något nytt material så fanns det inget att översända. Av tjänsteanteckning den 25 januari framgår att ombudet ringt upp GG och uppgett att han p.g.a. sjukdom inte kunde komma till mötet. I mail till GG den 3 februari anger ombudet att han skriftligen har begärt att före mötet få ta del av en sammanställning av de filer som påstås ha återskapats av myndigheten efter det att datorerna omhändertogs. Han anger vidare att han ännu inte fått ta del av någon förteckning eller kopior av materialet och att han inte fått besked vilken myndighet som återskapat eller beställt sådant återskapande. Han vill vidare veta orsaken till att SKV:s representant ska närvara.

Varifrån påståendet kommit om att raderade filer skulle ha återskapats vet inte jag. I ovannämnda mail begär ombudet att angivna förhållanden besvaras och klarläggs i skälig tid före mötet så att skäligt rådrum ges. Mötet skulle ske den 4 februari 2010. Mailet är skickat kl. 15.41 den 3 februari 2010 och GG svarar 16.09 samma dag att något återskapande inte skett.

Bemötande av ombudets skrivelse den 18 mars med tillhörande JO-anmälan

Vad avser de av ombudet i JO-anmälan påstådda förhållandena vid mötet den 4 februari vill jag återropa den besökslogg som förs av vakten vid förvaltningsrättens entré (bilaga A, här utelämnad; JO:s anm.). Av denna framgår att 5 personer kom

från SKV och att dessa anlände 9.50. BB och ombudet anlände 10.05. Angivna förhållanden är svårförenliga med ombudets påstående om att 6 tjänstemän fanns på plats sedan någon timme tillbaka.

I JO-anmälan anges vidare att ”alla handlingar som var föremål för prövningen om undantagande från granskning fanns tillgängliga i rummet och upplagda på den sida om bordet där Skatteverkets personal redan satt”. Vid bolagsföreträdarens och ombudets ankomst är jag personligen på plats i lokalen. Jag kan i dagsläget inte erinra mig exakt var pärmarna stod men kan bekräfta att de fanns i rummet. Jag är emellertid helt säker på att de inte var uppslagna och kan intyga att det saknades möjligheter för SKV:s representanter att ta del av innehållet. I detta har jag stöd av övriga från förvaltningsrätten närvarande personer GG och HH. Den 8 april 2010 har SKV i beslut (dnr 410.241630-10/1151) funnit att förhållandena inte är sådana att 11 § punkt 5 förvaltningslagen är tillämplig. Bolagets framställan om jäv gentemot JJ, KK, LL, MM och NN har därför avslagits. Av beslutet (bilaga B, här utelämnad; JO:s anm.) framgår att jag i denna fråga har stöd även av de från SKV närvarande personerna. Mot bakgrund av vad som framförs i förvaltningsrättens tjänsteanteckning den 4 februari samt vad som anges i SKV:s beslut från den 8 april 2010 kan jag konstatera att vi sammanlagt är 8 personer, utan annat intresse av målet än att fullgöra våra arbetsuppgifter, som har en annan syn på vad som hände vid mötet den 4 februari än bolagets ombud.

I anmälan anges vidare ”Skatteverkets personal bekräftade att de hade tillgång till samtliga kopior på sina datorer”. Eftersom jag lämnade lokalen strax efter JJ, KK och LL så kan jag inte yttra mig över detta påstående. Jag kan bara konstatera att övriga i möteslokalen närvarande personer HH, MM och NN inte vidgår dessa uppgifter. Vad avser de två sistnämnda hänvisar jag till ovannämnda beslut av Skatteverket, - - -.

I JO-anmälan anger ombudet som sin uppfattning att Skatteverkets uttalande i ansökan inte bara är kränkande utan också gränsar till förtal av bolagets företrädare. Fr.o.m. sista stycket på s. 3 f. anger ombudet att förvaltningsrätten till ombud och bolagsföreträdare uppgett att förvaltningsrätten alltid låter SKV få del av och kopiera de omhändertagna handlingar som ingår i mål om undantagande av handlingar. Det framgår inte vem på förvaltningsrätten som skulle ha gjort detta uttalande. Vare sig jag eller någon annan som handlagt målet känner till något om detta. Självklart vore det helt felaktigt att låta SKV få ta del av de handlingar som begärs undantagna.

Ombudet anger i inlaga från den 18 mars att bolaget inte fått del av de dokument som förvaltningsrätten benämner ”protokoll över förrättning den 16 april 2009”. Detta påstående motsägs av vad som anges i förrättningsbeviset (bilaga C, här utelämnad; JO:s anm). Det kan för övrigt nämnas att ombudet till sin inlaga den 27 oktober 2009 bifogat en kopia av en bilaga till förrättningsbeviset den 16 april 2009 vilket är svårförenligt med hans påstående om att bolaget inte fått del av protokollet.

- - -

Avslutningsvis vill jag framföra att jag, för det fall Justitieombudsmannen finner anledning att rikta kritik mot handläggning av förevarande mål, är synnerligen intresserad av att ta del av på vilket sätt Justitieombudsmannen anser att handläggningen borde ha gått till för att jag eller övriga i målet inblandade personer skulle kunnat undgå kritik.

EE uppgav följande.

Jag hänvisar till rådmannen CC:s yttrande för en redogörelse för vad som har hänt i målet. I övrigt vill jag tillägga följande.

När en begäran om undantagande av handlingar enligt 16 § lagen (1994:466) om tvångsåtgärder i beskattningsförfarandet, TVL, kommer in till förvaltningsrätten utan precisering föreläggs den reviderade att precisera vilka handlingar som begärs undantagna och grunderna för begäran.

Förvaltningsrätten bestämmer enligt 17 § andra stycket TVL i vilken form och på vilket sätt en handling som endast kan uppfattas med tekniskt hjälpmedel ska tillhandahållas i målet. Det finns således inget hinder för rätten att besluta att den reviderade måste komma in med handlingen i pappersform. För att den reviderade ska kunna specificera handlingarna – när Kronofogden har omhändertagit de datorer som innehåller informationen och överlämnat dessa till förvaltningsrätten efter begäran om undantagande – måste den reviderade ges tillfälle att gå igenom hårddisken och markera vilka handlingar som begärs undantagna. Detta måste då ske i förvaltningsrättens lokaler med personal närvarande, för att inte informationen ska förvanskas.

Skatteverket synes numera, i syfte att underlätta för den reviderade, i stor utsträckning genom spegling kopiera innehållet på hårddiskar i stället för att omhänderta dessa. Ett sådant förfarande medför att det reviderade bolaget kan fortsätta sin verksamhet med all information tillgänglig under revisionen. Om den reviderade begär undantagande av handlingar på speglade hårddiskar har således den reviderade tillgång till handlingarna, eftersom denne har kvar originalhårddisken. I dessa fall kan den reviderade skriva ut handlingarna, ge in dessa till domstolen och ange grunderna för undantagande. Om materialet på disken är omfattande har emellertid förvaltningsrätten, som en serviceåtgärd, även i dessa fall låtit den reviderade komma till domstolen för att på plats ta fram handlingarna och göra utskrifter eller på annat sätt markera vilka handlingar på hårddisken som omfattas av begäran om undantagande. För att detta ska kunna ske måste dock den speglade hårddisken överföras till ett annat medium för att kunna läsas. Förvaltningsrätten vänder sig då till Skatteverket för att få bistånd med att göra handlingarna på hårddisken läsbara för den reviderade och rätten. Vid sådana tillfällen närvarar normalt endast teknisk personal i form av IT-forensiker från Skatteverket. De filer som innehåller handlingar som begärs undantagna kopieras till ett medium varifrån förvaltningsrätten kan läsa dem. Personal från förvaltningsrätten övervakar överföringen och filerna öppnas inte av Skatteverkets personal. Skatteverkets besök avslutas med att rättens personal går igenom den dator som Skatteverket av tekniska skäl måste ha med sig, i syfte att kontrollera att inga filer kopierats till denna dator.

Vad avser förvaltningsrättens möjligheter att ta fram innehållet i läsbar form på de speglade och till rätten ingivna hårddiskarna, har förvaltningsrättens IT-ansvarige OO uppgivit i huvudsak följande. Förvaltningsrätten har vid tidigare tillfällen när rätten fått in hårddiskar från Skatteverket, av tekniska skäl saknat möjlighet att få fram informationen från hårddiskarna i läsbar form. För att kunna ta fram informationen, i för rätten läsbar form, krävs att rätten har tillgång till den programvara som Skatteverket har använt sig av vid speglingen. OO vet inte vilken programvara Skatteverket har använt sig av, men antar att det varierar över tid. För att rätten kontinuerligt ska kunna ta fram information från inlämnade hårddiskar krävs att rätten inskaffar uppdateringar i samma takt som Skatteverket vilket är förenat med kostnader. Hur stora kostnader det rör sig om kan OO inte uppge då han, som ovan nämnts, inte vet vilken programvara Skatteverket använt sig av.

Eftersom mål där speglade hårddiskar ges in inte är alltför frekventa skulle kostnaden per mål sannolikt bli kännbar om rätten skulle tvingas köpa in en ny programvara varje gång Skatteverket uppdaterar sin programvara för spegling. Det skulle i sin tur leda till att den service som rätten tillhandahåller den enskilde skulle komma att undvikas av kostnadsskäl. Istället har rätten därför valt att begära Skatteverkets bistånd med att ta fram informationen.

Som framgått av CC:s yttrande var avsikten att vid mötet den 10 februari 2010 utrusta såväl förvaltningsrätten som ombudet med en CD-skiva på vilken allt omhändertaget elektroniskt material var samlat. Avsikten var inte att Skatteverket skulle få tillgång till de handlingar som bolaget begärt undantagande av och det fick inte heller Skatteverket. Jag har inget skäl att betvivla att mötet gick till på det sätt som beskrivits i yttrandet. Anledningen till att det var nödvändigt att hålla mötet var att ombudet inte hade efterkommit uppmaning att komma in med handlingarna. Det genomfördes således som en serviceåtgärd åt bolaget. Rätten hade kunnat förelägga

bolaget att komma in med handlingarna i pappersform och avvisa begäran om undertagande om dessa inte inkommit. Ombudet har vid flera tillfällen uppmanats att komma in med handlingarna som bolaget hela tiden har haft tillgång till eftersom Kronofogden inte omhändertagit originaldisken. Målet har avsevärt fördröjts på grund av att ombudet vid vissa tillfällen inte låtit sig delges, har begärt flera anstånd och inte kommit in med några handlingar. Ombudet har haft all möjlighet att hindra mötet genom att istället tillstålla rätten handlingarna i annan form. Förvaltningsrättens personal har varit mycket tillmötesgående mot företrädaren och ombudet för bolaget. Jag kan inte se att det finns några som helst anmärkningar att rikta mot deras handläggning av målet.

Bolaget yttrade sig.

Rättslig reglering

Lagen om särskilda tvångsåtgärder i beskattningsförfarandet gäller vid revision eller annan kontroll enligt regler i bl.a. taxeringslagen (1990:324). Enligt 6 och 7 §§ får Skatteverket under vissa omständigheter eftersöka och omhänderta handlingar. Den enskilde som utsätts för detta kan enligt 16 § begära att vissa handlingar ska undantas. Om så sker, ska handlingen omedelbart förseglas och lämnas till förvaltningsrätten (17 §). Förvaltningsrätten ska pröva om handlingen ska undantas från granskning. Om en handling eller en del av en handling undantagits från granskning, får dess innehåll inte återges eller åberopas vid redogörelse för granskningen eller annars inför myndighet (19 §).

Mot bakgrund av att endast den granskade känner till de uppgifter som begärs undantagna anses det att bevisbördan för att förutsättningarna för undantagande är uppfyllda läggs på honom eller henne. Skattemyndigheten kommer med nödvändighet ofta endast att kunna argumentera på ett mer principiellt plan. Eftersom domstolen har möjlighet att gå igenom handlingarna har den ett ökat ansvar för att frågorna blir så allsidigt belysta som möjligt utan att uppgifterna blir kända under handläggningen (prop. 1993/94:151 s. 99).

För handläggningen i förvaltningsrätten gäller förvaltningsprocesslagen (1971:291). Enligt lagens 5 § gäller att rätten, om en ansöknings- eller besvärshandling är så ofullständig att den inte kan läggas till grund för prövning i sak, ska förelägga parten att avhjälpa bristen vid påföljd att hans talan annars inte tas upp till prövning. Förvaltningsrätten ska enligt 8 § se till att målet blir så utrett som dess beskaffenhet kräver. Förfarandet inför förvaltningsrätten är enligt huvudregeln i 9 § skriftligt. I handläggningen får emellertid ingå muntlig förhandling beträffande viss fråga när det kan antas vara till fördel för utredningen eller främja ett snabbt avgörande av målet. Till en muntlig förhandling ska sökanden eller klaganden och den som har att svara i målet kallas (14 §).

Vid en muntlig förhandling ska förvaltningsrätten föra protokoll (17 §). Förhandlingen är som huvudregel offentlig men förvaltningsrätten har vissa möjligheter att förordna att den ska hållas inom stängda dörrar (16 § förvaltningsprocesslagen och 5 kap. 1 § rättegångsbalken). Om en uppgift för vilken en sekretessbestämmelse gäller läggs fram vid en offentlig förhandling, upphör sekretessbestämmelsen som huvudregel att vara tillämplig i målet (43 kap.

5 § offentlighets- och sekretesslagen [2009:400]). Förhandlingen ska tillkännages genom att en uppropslista finns anslagen i anslutning till den lokal där förhandlingen äger rum (25 § förordningen [1996:382] med förvaltningsrättsinstruktion).

Den som är part i ett mål i en förvaltningsdomstol har enligt 43 § förvaltningsprocesslagen rätt att ta del av det som tillförts målet med de begränsningar som följer av 10 kap. 3 § offentlighets- och sekretesslagen. En enskild kan även grunda en framställning om att få ta del av handlingar på tryckfrihetsförordningens bestämmelser om rätten att ta del av allmänna handlingar. Vilket regelverk som ska tillämpas får avgöras utifrån den framställning som den enskilde har gjort. Oavsett vilket regelverk som ska tillämpas ska framställningen om att få kopior av handlingar i ärendet behandlas skyndsamt (se bl.a. JO 1999/2000 s. 400 och JO 2003/04 s. 389).

Bedömning

När målet om undantagande hade inletts hade förvaltningsrätten att se till att det blev tillräckligt utrett. Den åtgärd som förvaltningsrätten först vidtog var att förelägga bolaget att precisera vilka handlingar som avsågs och grunden för att dessa handlingar skulle undantas. Bolaget begärde att samtliga handlingar skulle undantas och utvecklade skälen för detta. Skatteverket bestred bolagets yrkande om undantagande. När bolaget fick möjlighet att yttra sig över bestridandet begärde bolaget att få tillfälle att gå igenom handlingarna för att bolaget därefter skulle kunna avge ett samlat slutligt yttrande och yrkande. I första hand angavs att handlingarna skulle kopieras och översändas alternativt att bolaget skulle beredas tillfälle att gå igenom handlingarna.

CC har uppgett att han bedömde att kopiering av handlingarna, mot bakgrund av omfånget, inte var försvarbar. Han skickade i stället ett föreläggande till bolaget i vilket han bl.a. skrev att förvaltningsrätten avsåg att i stället bereda bolaget tillfälle att gå igenom handlingarna i pärnarna på plats i domstolens lokaler och i samband därmed precisera sitt yrkande samt utveckla grunderna. När det gäller handlingarna på hårddiskar förelades bolaget att precisera sitt yrkande. För det fall bolaget behövde ha tillgång till hårddiskarna, stod det enligt vad som sades i föreläggandet bolaget fritt att kontakta förvaltningsrätten som skulle komma att bereda plats m.m. för den hanteringen. Förvaltningsrätten har vidare i yttrande till JO ansett att domstolen – som en serviceåtgärd – erbjöd bolaget att komma till förvaltningsrätten för att på plats kunna ta del av de aktuella handlingarna. Domstolen hade, enligt förvaltningsrätten, kunnat förelägga bolaget att komma in med handlingarna i pappersform och avvisat begäran om undantagande om dessa inte inkommit.

Som framgått ovan under redogörelsen för den rättsliga regleringen har en part rätt att ta del av det som tillförts målet. Bolagets begäran att få ta del av handlingarna i målet kan, som jag ser det, inte uppfattas på annat sätt än att bolaget stödde sin framställning på sin egenskap av part. Det har således inte varit fråga om att

domstolen som en serviceåtgärd kunnat välja att tillmötesgå bolagets begäran. Förvaltningsrätten har i stället varit skyldig att tillhandahålla handlingarna i akten, såväl de i pappersform som de som fanns i digital form.

På grund av bolagets begäran var förvaltningsrätten alltså skyldig att skyndsamt se till att bolaget fick del av alla handlingar i målet. Bolaget hade rätt att få kopior av handlingarna expedierade till sig. Emellertid föreslog ju bolaget som ett alternativ att bolaget skulle få tillfälle att gå igenom handlingarna. Därför anser jag mig inte ha grund för att kritisera förvaltningsrätten för åtgärden att försöka ordna så att bolaget fick gå igenom handlingarna i förvaltningsrättens lokaler. Att domstolen inte kunde ordna med genomgången förrän den 4 februari 2010 hade, såvitt framgår av utredningen, att göra med omständigheter som förvaltningsrätten inte rådde över.

För den genomgång som bolaget skulle göra var det inte nödvändigt att företrädare för Skatteverket bereddes tillfälle att närvara. Enligt min uppfattning utesluter dock inte detta att it-forensiker från Skatteverket – eller från annat håll – kunde ha biträtt domstolen om förvaltningsrättens egen personal inte kunde få fram materialet på hårddiskarna i läsbart skick.

Nu anordnade förvaltningsrätten emellertid ett möte med båda parterna. Av förvaltningsrättens föreläggande till bolaget framgår bl.a. att avsikten var att bolaget när det gällde handlingarna i pärnarna vid mötet skulle precisera sitt yrkande samt utveckla grunden för begäran om undantag för varje handling eller i förekommande fall del av handling. Formellt sett måste detta möte anses ha varit en muntlig förhandling enligt 9 § förvaltningsprocesslagen. En sådan förhandling får hållas när det kan antas vara till fördel för utredningen eller främja ett snabbt avgörande av målet. För egen del anser jag att det kan ifrågasättas om det var ändamålsenligt att hålla en muntlig förhandling för den genomgång av handlingar som bolaget skulle göra men jag anser inte att utredningen ger tillräcklig grund för att kritisera förvaltningsrätten för att förhandlingen hölls. Av handlingarna och av CC:s yttrande framgår emellertid att förvaltningsrätten inte hade klargjort för parterna att sammanträdet var en muntlig förhandling enligt förvaltningsprocesslagen. Det berodde av allt att döma på att CC inte hade övervägt frågan om sammanträdets processrättsliga karaktär.

När det slutligen gäller bolagets klagomål mot genomförandet av förhandlingen har CC tillbakavisat påståendet om att Skatteverket kunde ta del av handlingarna i pappersform. Utredningen visar inte heller att Skatteverket kunde ta del av det digitala materialet. Uppgiften i anmälan om att Skatteverket var på plats i lokalen någon timme före bolaget är uppenbarligen inte korrekt. Av CC:s yttrande framgår att han planerade att hålla förhandlingen så att ingen av Skatteverkets representanter kunde ta del av innehållet i vare sig pappershandlingarna eller de digitala handlingarna. Det finns alltså inget underlag för bolagets klagomål på att förvaltningsrätten skötte förhandlingen så att Skatteverket fick del av material som

var föremål för bolagets begäran om undantag. En sådan handläggning hade givetvis varit helt oacceptabel.

I inledningsskedet av sammanträdet begärde BB, enligt en av notarien upprättad tjänsteanteckning, att Skatteverkets processförare, granskningsledare och revisor skulle avlägsna sig. Så skedde också. Med min utgångspunkt att sammanträdet var en muntlig förhandling enligt förvaltningsprocesslagen måste det rimligen ha varit dessa tre eller någon av dem som varit behöriga företrädare för Skatteverket. När de avlägsnade sig måste sammanträdet anses ha avslutats. Det har inte närmare framgått vilken inställning Skatteverket och förvaltningsrätten hade till BB:s begäran och hur det kom sig att det blev som BB ville. Jag vill emellertid erinra om att det naturligtvis inte ankommer på den ena parten att bestämma när motparten ska avlägsna sig från en muntlig förhandling.

Vad bolaget i övrigt anfört och vad som därutöver framkommit föranleder inte någon ytterligare åtgärd eller något uttalande från min sida.

Ärendet avslutas med den kritik som ligger i det sagda.